

DEBRECENI KONFERENCIÁK III.

EURÓPAI MAGYARORSZÁGOT!

KOSSUTH LAJOS ÉS A MODERN ÁLLAM KONCEPCIÓJA

című országos jogtörténeti konferencia
(Debrecen, 2002. október 3-4.)

tanulmányai

Debrecen, 2004

A konferenciát támogatta:



NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

MTA IX. Osztály Jogtörténeti Albizottsága

MTA Debreceni Területi Bizottság
Jogi- és Közgazdaságtudományi Szakbizottsága

A kötet megjelenését támogatta:

Oktatási Minisztérium

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Szerkesztette:

Balogh Judit

ISBN 963 472 863 4

Kiadó:

Debreceni Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Felelős kiadó: Szabó Béla, egyetemi tanár

© A szerzők, 2004

A kiadásban közreműködött:

LÍCIUM-Art

Könyvkiadó- és Kereskedelmi Kft.

Felelős vezető: Ujvári Béla

Felelős szerkesztő: Szabó Tünde

Tartalomjegyzék

Köszöntők:

Tisztelt Olvasó!	5
Polgármesteri köszöntő	7
Kossuth Lajos és a régi-új debreceni jogi kar idézése	9
A jogtörténész szakma ünnepe	11

Tanulmányok:

P. SZABÓ BÉLA	13
A magyarországi jogoktatás Kossuth Lajos korában	
KAJTÁR ISTVÁN	25
Kossuth Lajos korának vezető rétegei	
GÖNCZI KATALIN	47
„Egy kiállítás képei” – avagy a Kossuth-ábrázolások mítosza és valósága a 19. és a 20. században	
VÖLGYESI LEVENTE	63
Az ifjú Kossuth Lajos jogászévei	
SIK FERENC	79
Kossuth „sokféle hiúsága”	
RUSZOLY JÓZSEF	87
Szemere Bertalan szakítása Kossuth Lajossal	
STIPTA ISTVÁN	111
Kossuth Lajos önkormányzat-koncepciója	
SZABÓ ISTVÁN	133
Kossuth Lajos szabadságharc utáni alkotmánytervezetei	
MEZEY BARNA	155
A republikánus Kossuth	
MÁTHÉ GÁBOR	171
A kiegyezés közjogi megítélése – A Kasszandra-levél	
ZLINSZKY JÁNOS	177
Kossuth és a kiegyezés	
BALOGH JUDIT	187
Kossuth a cívisvárosi köztudatban	
THOMAS HENNE	201
Die europäische Dimension der Revolutionen 1848/49	

Az ifjú Kossuth Lajos jogászévei

A 19. század reformtörekvéseiben a politikusi szerep a jogász rétegre hárult. Természetesen a jogász elhivatottság mellett – főleg 1848 előtt – szükséges volt a nemesi származás bizonyítása, akár pusztán a cím birtoklása is elegendő volt, függetlenül a mögötte álló anyagi, vagyoni tartalomtól. A jogász életpályán e kettő birtoklásában már könnyen lehetett érvényesülni, akár közepes képességekkel is. De Kossuth Lajos kitűnő képességgel bíró fiatalember volt, iskoláit mindig kitűnően végezte, bár körülményei nem nevezhetők túl fényesnek.

A család felvidéki, ősi és középnemesi, egészen 1263-ig vezetik vissza családfájukat, amikor IV. Béla Math fia Coswth személyét, Turóc megyei várjobbágyi család sarját privilegizálta. A kosut szó a szlovák nyelvben bakot jelent, a család 1479-ből származó címerén ez az állat szerepel. A 13. és 14. században a család két ágra szakadt. Ettől kezdve az udvardi és kossuth előnevet felváltva használták. A család Borsod, Gömör, Pest, Nógrád és Zemplén megyében egyaránt fellelhető. A családnak mindig sikerült jó házasságokat kötnie, rokonságba kerültek a Beniczky, Huszár, Rakovszky, Raksányi, Reviczky, Szőgyény, Záborszky és Zathureczky családokkal.

Apja, Kossuth László 1763-ban született Turóc vármegyében. A 18. század nyolcvanas éveiben települt át Zemplén vármegyébe. Először lajstromozó a megyében, majd uradalmi ügyész Monokon, az Andrássy család birtokán.¹ Miután a család birtokkal már régen nem rendelkezett, az atya más nemes földbirtokosok szolgálatában állva tartotta el önmagát és családját. 1796-ban udvardi és kossuthi Kossuth László feleségül vette thyrlingi Weber Karolinát, az olaszliszkai postamester lányát. Második gyermekként született meg Lajos gyermekük 1802 szeptemberében, valószínűleg 19-én, de erre pontos adatunk nincsen.² Az evangélikus felekezet szerint keresztelték Tállyán, ahol később az anyakönyvek tűzvész következtében elpusztultak, ezért még maga Kossuth Lajos sem tudta megmondani születése pontos napját. Apjától az évek során a nemesi

¹ HERMANN Róbert, *Kossuth Lajos élete és kora*, Győr, é.n., 9.

² REZNÁK Erzsébet, *Kossuth Lajos kilencvenkét éve*, Cegléd, 2002, 7.

attitűdöt, amíg édesanyjától a polgári viselkedésformákat sajátítja el a tökéletesség szintjén. Egzisztenciális okokból a család 1803-ban szétválk: apja a megyeközpontba, Sátoraljaújhelyre megy, amíg az anya Lajossal a nagypárhoz, Wéber Andráshoz költözik Olaszliszkára.³ 1808. február 26-án az apa házat vásárolt a megyeszékhelyen, a Barátszeren, a mai Móríc Zsigmond utcában. Végre újra összeköltözhetett a család.

Kossuth Lajos a korszakon túlmutató vallási toleranciáját elősegítette, hogy – bár evangélikus volt – három felekezet iskolapadjait is kop-tatta. Iskoláit Sátoraljaújhelyen kezdte, az elemi népiskola két osztályát 1808 és 1810 között végezte. Utána hat éven keresztül a Sátoraljaújhelyi Piarista Gimnázium növendéke volt. A későbbiekben így emlékezik vissza erre az időre: „mindannyian [ti. a piarista atyák] magyar érzelmű hazafiak voltak, s annyira távol a szektárius vakbuzgóságtól. [...] Tanítóim szerettek, mert könnyen tanulva mind a hat éven át első eminens valék.”⁴ A Kelet-Magyarországon élő szokásoknak megfelelően otthon Kossuth csupán magyarul tanult meg. A katolikus felekezeti gimnáziumban mélyült el a latinismerete. 1816 és 1819 között Eperjesen az Evangélikus Kollégiumban szerezte meg bölcséleti alapképzését, ahol már jogi ismeretekkel és a német nyelv tökéletesítésével is töltötte idejét. Itt elsősorban Greguss Mihály reáltanár hatott rá, aki Németalföldet is megjárva, szabadelvű gondolatokat hozott haza, és osztotta meg diákjaival. Ekkor fedezte fel Kossuth Virág Benedek, Kiss János, Kazinczy Ferenc és Berzsenyi Dániel irodalmi világát.

Az iskolai tanulmányokat végül a Sárospataki Református Kollégiumban zárta 1819-20-ban. Itt már csak jogot tanult, „non togatus”, tehát nem papi, hanem joghallgató, valamint a magyar nemesi világ életmódját ismerhette meg közelebbről, tanárai és diáktársai jóvoltából. Ő ezt úgy fogalmazta meg később, hogy „betyáros, durva” világ volt ez. A legerőteljesebb hatást Kövy Sándor tanár úr „páncélvármegyéje” gyakorolta rá, ahol a diákoknak a magyar alkotmányosság védelmében kellett a „congregatio generalis” előtt beszédeket mondaniuk. Már itt megmutatkozott Kossuth kiemelkedő szervező és „országmozgató” képessége, mert amikor egy ízben Kövy tanár úr az önérzetébe gázolt, hatására napokig tartó „passiv resistentiába” vonult a teljes hallgatóság, s a tanár úr

³ H. SZABÓ Lajos, *Kossuth Lajos életének legfontosabb állomásai 1802-1894*, Pápa, 2002, 18.

⁴ FÓNAGY Zoltán, *A fiatal Kossuth. Egy valóságserűlten életútja kezdete*, Rubicon, 2002/8, 5.

kénytelen volt kompromisszumot kötni, hogy helyreálljon a kollégiumi élet rendje, és folytatódhassék az oktatás.

Tízennyolc éves volt, amikor befejezte tanulmányait. Jöttek a gyakornoki évek. Hazatért Sátoraljaújhelyre, és apjánál kezdett dolgozni. Nemsokára Eperjesre ment, ahol Kardos Sámuelnél, a kerületi táblabíró-ság egyik ügyvédjénél fejezte be gyakornokságát. Az erről szóló igazolást 1821. június 24-én vehette át. Mint sokan mások, Kossuth Lajos is Pesten kívánt egzisztenciát teremteni, így az ország fővárosába ment szerencsét próbálni. A jurátusi időt először Vécsey Miklós septemvir írnokaként, majd Horváth Tamás királyi táblabíró mellett töltötte. Pesten kezdett ismerkedni az angol nyelvvel, a Times hírlap cikkeit fordította magyarra. A pesti vármegyei gyűlések akkori 1821-1823-as hangulata mély benyomást tett rá, miszerint az alkotmányosság egyetlen bástyái a vármegyék, ezek a magyarság számára a stratégiai pontok. 1823. szeptember 26-án Szőgyény Zsigmond királyi személynök előtt ügyvédi képzettségének kitűnő jelét adta. Indulhat az önálló ügyvédi karrier!

Királyi táblai ügyvédként kívánt a nagyvárosban boldogulni, de kapcsolatai nem lévén, a praxis nem akart beindulni. Kudarcát igen hamar felismerte, és visszatért otthonába, Sátoraljaújhelyre. 1824. október 9-én kihirdették ügyvédi diplomáját a vármegyei közgyűlésen, ezzel kezdődhetett a munka. Apja mellett ügyvédkedett, sikeres, tehetséges fiatalember volt, hamar átvette apja ügyeit, s a család eltartójává kezdett válni. Életének ez a korszaka az 1832-36-os országgyűlés kezdetéig datálható, ahol az ifjú ügyvéd, a 19. századi korszakba illően, nagyon szép jogászi karriert futott be. Kezdetben polgári ügyeket vállalt, illetve – apjához hasonlóan – birtokos családok jogi képviselőjét látta el. 1825-től már általában apja helyett ő az ügyiratok szerkesztője és aláírója. 1826-ban a helyi evangélikus egyház ügyvédje és az egyháztanács jegyzője. Helyi szinten jól boldogult, apja révén sok ismeretséget szerzett, tehetsége révén gyors megyei karriert futott be. 1827. május 4-én már kerületi táblabíró, amely tisztségben büntető ügyeket tárgyalt, majd 1829-ben Sátoraljaújhely mezőváros ügyésze lett. Kidolgozott egy huszonöt pontos szabályzatot, és ezzel megalakította a helyi tűzoltóságot még 1827 folyamán.

Szépirodalmi és szakirodalmi munkássága sem elhanyagolandó. Még 1827-ben lefordította Franul von Weisenturn osztrák szerző „Johann,

25-ei határozata végül nem a követeknek köszönte meg az országgyűlési munkájukat, hanem a „jó hazafiak” megjutalmazásáról szólt, hiszen a „rossz hazafiakat” már maga a kormányzat jutalmazta. Az más kérdés, hogy ezt a példátlan határozatot a főispán saját határákörében április 11-én megsemmisítette.

Erre az időszakra esett az országos kolerajárvány. 1831. január 21-én bizottságot állított fel a vármegye, amelynek Kossuth Lajos lett a főjegyzője. Feladata elsősorban a kóborlók és a temetések felügyelete. Munkáját példás szakszerűséggel látta el, került a felesleges és értelmetlen rendszabályok bevezetését, így a koleralázadás Sátorlajújhelyet el is kerülte, amely nagyban az ő érdeme volt. A vármegyei tisztségviselők ekkor már régen megszöktek, kevesen maradtak a helyükön. Itt kellett Kossuth Lajosnak szembesülnie a nemesi tisztségviselők tehetetlenségével és tudatlanságával, valamint azzal is, hogy a jobbágyokban milyen mélyen szunnyadó feszültség és úrgyűlölet lappang, amely most előtört, pedig mindig azt hangoztatták nemesi körökben, hogy az úr és jobbágyai patriarchális viszonyban élnek egymással.

Sikeres alkotmányos-politikai szereplésének is köszönheti Kossuth Lajos, hogy a vármegyei követutatisítás összeállításában részt vehetett. Ennek egyik fontos állomása volt a – még 1790/91-ben létrehozott – operátumok reformálásával kapcsolatos bizottságok felállítása és jelentések készítése. Kossuth a „publico-politica” albizottság tagjaként dolgozott. Témaköreik közé tartozott a sajtószabadság, a cenzúra, az országgyűlés, a Helytartótanács, a megyék, szabad kerületek és városok önkormányzatának kérdésköre, valamint az ország bécsi kormányzatszervektől való függetlenségének intézményi biztosítékai. Ezek kimunkálására kellett előterjesztést tenni. Az albizottság első üléseit 1831. május 30. és június 18. között tartotta. Kossuth javasolta, hogy Pesten háromévenként legyen országgyűlés, rendezni kell szerinte az országgyűlés és a követek hatáskörét, a választók személyének körét, valamint a királyi tanácsosok felelősségének kérdését. Az összbizottsági munka 1832. június 12. és augusztus 30. között folyt, de Kossuth véleménye kisebbségben maradt, így a közgyűlés elé kerülő határozathoz pár társával együtt kisebbségi véleményt csatolt. Ennek fő mondanivalója az volt, hogy a főispán ne vehessen részt a követutatisítás kidolgozásában, hiszen mint a felsőháza tagja, ebben a kérdésben a vármegyével szemben ellenérdekel.

Közjogi sikerei közé tartozik, hogy ő fogalmazta meg azt a királyhoz a lengyel nemzet érdekében intézett vármegyei feliratot. Kossuth lefordította a lengyel szejm 1831. január 22-én elfogadott manifestumát, valamint gróf Gustaw Malachowski lengyel külügyminiszter 1831. február 12-én kelt beszédét. A sajtószabadság érdekében pedig 1832. szeptember 5-én az alábbi beszédet intézte a nemes közgyűléshez: „*Vagy nyomtatási szabadság vagy a szabadság elnyomása. Itt középút nincs, én a sajtó szabadságára voksolok.*” Álláspontja szerint, ha az alkotmány jó, kiállja a szólásszabadság próbáját, ha pedig rossz, akkor elbukik, de ebben az esetben el is kell buknia.

Fennmaradt saját kezű feljegyzéseiben további elképzelések előterjesztését is latolgatta: királyi meghívó nélkül is az alsóháza kezdeményezésére háromévenként Pesten gyűljön össze az országgyűlés, kivéve, ha Pest városa veszélyeztetve van. Kizárólagos törvényhozási tárgy legyen az adó, a sóár és az újoncok megajánlása, a költségvetés és a zárszámadás elfogadása. A miniszterek legyenek az országgyűlésnek felelősek.

Természetesen ezeket a gondolatokat nem egyedül ötlötte ki, egyéb társadalmi tényezők is hatottak alkotmányos gondolatai megfogalmazásakor. 1827-ben alakította meg gróf Széchenyi István a Pesti Casinót. Ennek mintájára vidéken kb. kétszáz casino született meg, közöttük 1831-ben Zemplén vármegyében is, Balásházy János jeles reformkori gazdasági író házában. A casino jegyzője Kossuth Lajos lett, aki az első alapszabályt maga fogalmazta meg. Ennek az együletnek 200-250 tagja volt, 5 frt. tagdíjat kellett fizetni, s a bevételből fedezték annak a 10-15 újságnak az előfizetési díjait, amelyek fele külföldi sajtóorgánum volt. A tagok így nemzetközi kitekintést nyertek, alkalmazhatták a jogösszehasonlítás módszerét, összevetve a magyarországi helyzettel. A megyei birtokos nemesség vezéregyénisége Lónyay Gábor volt, aki felkarolta az ifjú és tehetséges Kossuth Lajost, így a gazdagabb nemesi ellenzék is befogadta a nemes, de szegény jogászt.⁸ Kossuth így írt a népszuverenitás eszméjével kapcsolatban. „*A közvéleményt követni, s egyszersmint*

⁸ BEZDÁN Sándor, *Kossuth együleti kapcsolatai a reformkorban*, Belvedere Meridionale 8. szám, 6-7.

vezetni kell. Egyesületekbe tömörülni, hogy legyen politikai tömegtámasza az országgyűlésnek.”⁹

Kossuth Lajos tevékenységével és bátor ellenzéki fellépésével (főleg Vay báró megalázásával) kiváltotta a konzervatív rétegek ellenszenvét, és keresték az alkalmat, hogy lejáráthassák, amelyre nem kellett túl sokat várni, hiszen ahogy senki, Kossuth sem volt tökéletes. Reviczky Tamás birtokos nemest a koleralázadás idején a felbőszült és úrgyűlölő tömeg megölte. 1831. szeptember 20-án Zemplén megye árvaszéke bizottmányt küldött ki, hogy az árvák javait összeírják. A bizottmány Kossuth Lajost bízta meg a bényei és toronyi pincékben lévő borok összeírásával – és állítólag, amelyből a vita származott – eladásával. Kossuth még aznap megjelent a toronyi pincénél, itt a pince felvigyázója révén még aznap vevőt szerzett a borokra, s fel is vette az érte járó összeget. Nem sokkal ezután, anélkül, hogy a pénzt az árvák javait kezelő kurátornak átadta volna, Székesfehérvárra utazott, s innen írta meg, hogy október 20-ára tervezett visszautazása után át fogja adni a pénzt. Október 21-én a kiküldött bizottmány elnöke, Bydeskuthy Mihály felszólította Szentiványi Károly másodalispánt, indítson Kossuth Lajos ellen pert, mivel a) a borokat magasabb áron is el lehetett volna adni, b) még mindig nem fizette ki az összeget, c) nem rendelkezett felhatalmazással az eladásra. A borokat ezzel egyidőben az elnök zár alá vette. Kossuth Lajos október 24-én 1000 frt. kölcsönt vett fel. December 2-án az árvaszék bizottságot küldött ki az ügy kivizsgálására. A bizottsági jelentés beadása után az árvaszék úgy döntött, hogy a borokat vissza kell szállítani a toronyi pincébe, Kossuth Lajos pedig kártalanítsa Roth Izsák vevőt. Roth december 13-án kénytelen volt jelenteni a közgyűlésnek, hogy Kossuth nem fizetett. A közgyűlés csak február 10-én foglalkozott a beadvánnyal, 11-én az eljáró fiatal ügyvédet elmarasztalták. Kossuth még aznap megszerezte a visszafizetésről a nyugtát Roth Izsáktól, ezzel az ügy lezárult.¹⁰

Az előbbi ügyben elmondható, hogy a vármegye rokonszenvvel és megértéssel kezelte Kossuth ügyét. Ez főleg abból látszik, hogy Roth beadványával csak két hónap után foglalkoznak érdemben. Az ügy nem túlzottan kirívó, hiszen nemesi körökben a kártyaadósság kreálása, utána

⁹ VELIKY János, *A szociális mozgalmakat szervező Kossuth társadalomfelfogása*, in: Nemzeti és társadalmi átalakulás a XIX. században Magyarországon, Budapest, 1994, 288.

¹⁰ HERMANN, i.m., 14.

kölcsönből való fedezése bizonyos kiadásoknak, teljesen megszokott volt. A letétbe helyezett pénzt az ügyvédek is gyakran elhasználták, s csak a visszafizetés napjára teremtették elő az összeget, akár saját erőből, akár újabb kölcsön felvételével. Ez a kötetlen pénzkezelés ezidőben megszokottnak volt mondható. Egy ilyen átmeneti pénzzavart használhattak ki Kossuth ellenségei.

A közigazgatási vizsgálat mellett büntető per is indult hűtlen kezelés vádjával. 1831. december 2-án „felvilágosító észrevételek” megírására utasították. Kossuth védekezését két pillérre építette: károsodtak-e az árvák, illetve jó pénzért adta-e el a bort. Fontos kérdés volt az is, hogy csak a készlet felbecslésére vagy eladásra is volt engedélye, tehát megbízása kereteit nem lépte-e túl. December 7-én a bíróság azt mondta ki határozatában, hogy Kossuth áron alul értékesítette a borokat. Végül büntetőjogilag felmentő ítélet született.¹¹

Ennek ellenére megrendült a bizalom a fiatal jogászban. 1831. december 16-án már nem jelölték a követutasítás összeállítását végző bizottságba. Elvesztette ügyészi állását a városban, illetve a Szapáry-birtokon is, ahova még 1831 elején került, amikor Szapáry Péterné grófnő, Andrássy Károly anyósa megbízta a Szapáry-Andrássy család tőketerebesi uradalmának jogi képviselőjével. Így örömmel fogadta el báró Vécsey Pál ajánlatát, hogy *ablegatus absentium*-ként helyette az országgyűlésen vegyen részt. Ugyanígy a távollévő főrend követeként jelölte báró Sennyey Károly és Fischer Pál. Lónyay Gábor és más ellenzékiek pedig tisztes díjazás mellett arra is felkérték, hogy tudósítsa őket levélben az országgyűlés állásáról. Kossuth Lajos összecsomagolt, és 1832. december 16-án már részt vett az első kerületi ülésnapon Pozsonyban.

Országgyűlési felszólalásai nem arattak akkora sikert, mint a megyeiéi. Ha teljesen őszinték vagyunk, megállapíthatjuk, hogy felszólalásait teljes közöny és hűvös fogadtatás kísérte, igazából nem értették, egy távollévő követe miért emelkedik szólásra. A december 27-ei, valamint a január 5-ei, 8-ai és 9-ei felszólalásnak, amelyek az országgyűlés pesti színhelyéről, a sóár megállapítása és az új ülésrend tárgyában hangzottak el, annyi eredménye volt, hogy bemutatták báró Wesselényi Miklósnak, aki fantáziát látott Kossuthban, s azt tervezte, őt kéri fel a kerületi üléseken történetek tudósítására. De ebből nem lett semmi, mert Kossuth szemé-

¹¹ REZNÁK, i.m., 9.

lyét gróf Andrassy György nem támogatta. A továbbiakban visszavonult az országgyűlési szerepléstől, és megfigyelőként, tudósítóként vett részt, megteremtve ezzel az országgyűlési események nyilvánosságát.

A Kossuth által kiadott mű elnevezése: *Országgyűlési Tudósítások*. Alakítását tekintve ez magánlevél volt, ezzel elkerülve a cenzúrát. A lap nem titkolt szándéka az objektív tudósítás mellett az is volt, hogy az ellenzéki-ség szócsöve legyen. Kossuth észrevételeit, véleményét is belefoglalmazta a lapba. Az első szám 1832. december 17-én látott napvilágot, az utolsó 1836. május 15-én, az országgyűlés bezárásának napján. Hetente általában kétszer jelent meg, 1833 elején még harminc, februárban már ötven, szeptemberben nyolcvan példányban másolták és terjesztették a lapot. Ennél természetesen sokkal több példány keletkezett, hiszen a címzetek némelyike is másolta és terjesztette tovább a művet. A sátoraljaújhelyi patrónusok és a lap előfizetése eltartotta Kossuthot, és fedezte az újság előállítási költségeit. Összesen 344 szám és két toldalék készült el. Húsz-huszonöt ifjú folyamatosan másolt, összesen kb. 3500 oldal terjedelmű volt a munka. Egy szám általában nyolcoldalas volt. 1833 folyamán Bécsben kősajtót vásárolt, ennek köszönhetően a 69. szám már litografált volt. 1833. október 7-én jelentkezett gróf Zichy Ferenc főlovászmester a király rendeletével, miszerint a nyomdát el kell koboznia. Annak elkerülésére, hogy az ellenzék érényt kovácsoljon az ügyből, másnap az elkobzás ellenértékeként 1041 forintot kapott Kossuth. A lap folytatásától viszont eltűntek. Az elkeseredett Kossuth október 30-án visszatért Sátoraljaújhelyre, így a lapot társzerkesztője, Orosz József egyedül vitte tovább január 29-ig. A 90-115. szám már az ő munkája. Decemberben Wirkner Lajos, a kormány bizalmas ügynöke – kihasználva Kossuth távollétét – megvesztegette Orosz Józsefet, aki bejelentette, hogy önálló lapot indít *Diéta-Közlő* címmel.

Közben december 17-én Kossuth tagja lett az újabb nádori leirat tárgyában létrejött vármegyei bizottságnak, de érdemi munkát nem végzett. Ez volt utolsó zempléni megbízatása. Pozsonyba visszatérve visszavette az Országgyűlési Tudósítások szerkesztését, amíg Orosz József még szeptemberig megjelentette a *Diéta-Közlőt* is. Az országgyűlés bezárásakor Kajdacsy Antal, a kerületi ülés elnöke külön köszönetet mondott az Országgyűlési Tudósítások megjelentetéséért Kossuth Lajosnak.

E korszak másik jelentős műveként, alkotmánytörténeti és közjogi tanulmányként írta az *Országgyűlési Gyűjtemény* elnevezésű monográfiát, amelyből viszont csupán egyetlen fejezet készült el „*A magyar főrendek 1833-ban*” címmel. A „*Vallásszabadság*” rész csak töredékesen maradt fenn, annak ismertetését mellőzzük. Még Szemere Bertalan ösztönözte, hogy külföldön jelentessen meg a magyar alkotmánytörténetről és az országgyűlési vitákról egy művet, amely főleg a franciákat és az angolokat tájékoztatja a magyar ügyekről.¹² Az előbb említett részben megjelenik a polgári parlamentarizmus gondolata, áthatja a természetjog és a liberalizmus eszméje. Ezt a könyvet 1836-ra tervezte, de soha nem készült el vele.

Szerkezetét tekintve a munka az általánostól jut el a konkrétig. A jogkiterjesztés elvére épít, a nemtelen népet kell polgáriasítani: „*Szerencsétlen ellenben az a társaság, ahol egynek szabadsága másnak elnyomásán alapul.*” Felteszi a kérdést, hogy jó-e az olyan alkotmány, ahol tízmillió nép közül csak hatszázezer főt neveznek nemzetnek. „*Nebéz a százados szokás által felszentelt előítéletek bilincseit lerázni.*” Ha a nemes kiterjeszti jogait, neki kevesebb jut? Kossuth megfordítja, és az előbbi kérdésből állítást kovácsol: ha tízmillió „nemes” lesz Magyarországon, ezzel az ország politikai súlya is növekszik majd Európában.

Művében felhívta a figyelmet a rendi, társadalmi, valamint a nemzetiségi, vallási egyenlőség megvalósításának fontosságára. Az örökváltságra való kötelezést a törvényalkotótól várta.¹³ A jobbágy-földesúri kapcsolat nem magánjogi, hanem közjogi, ezért kötelessége az államnak a beavatkozás. Meg kell különböztetni az allodiális (földesúri saját gazdálkodású) és a colonális (jobbágytelkes) birtokrészeket. Az önkéntesség itt kevésnek bizonyul, csak az állam kötelező erejével lehet az örökváltságot megvalósítani.¹⁴

A szabadságot úgy definiálja, hogy az nem más, mint engedelmesség a természet törvényei iránt. A jó törvény által biztosított szabadság éretté és művelté teszi az embert. Erős szavakkal ítéli el a középkort, mert azt Kossuth sötétnek tartja, a 800 éves alkotmányt pedig már elavultnak. A

¹² RUSZOLY József, *Szemere Bertalan és Kossuth Lajos a reformkorban (1832/36-1847/48)*, Debreceni Szemle 1994/2, 269.

¹³ SZABAD, i.m., 28-35.

¹⁴ OROSZ, i.m., 218.

Tripartitumra Isten nem tett örök pecsétet, mint a Bibliára, ezért meg lehet, és meg is kell változtatni. Ezt kell belátnia a középneemeségnek, amelynek a reformmozgalom bázisát kell alkotnia.¹⁵

Kossuth Lajos szüleivel együtt az országgyűlés bezárása után Pestre költözött. Már az Országgyűlési Tudósítások utolsó számában előfizetésre ösztönzi olvasóit az új lappal, a *Törvényhatósági Tudósításokkal* kapcsolatosan. Az országgyűlés végeztével az egységesen összegyűlt ellenzékiek visszatértek vármegyéjükbe. Most a politikai élet helyi szinten folyt tovább, tehát az ellenzék egységének további fenntartása érdekében fontos volt, hogy a helyi mozgalmakról is tájékoztatást nyerjen mindenki. Kossuth új lapja stratégiai szempontból volt jelentős. Pesten a Fürdő utcába költözött, a Kávéforrás nevű kávéház mellé, ügyvédi irodája a Dorottya utcában, a Nemzeti Casinóval szemben volt. Az újságok számára itt gyűltek a cikkek, itt folyt a másoló munka is. Igen sok vármegyében voltak kapcsolatai, így részletes beszámolókat küldött Augusz Antal, Bezerédj István Tolnából, Glavina Lajos Vas megyéből, Madocsány Pál Nyitrából, Sárközy Albert Somogyból, Ghyczy Kálmán Komáromból, Besze János Esztergomból, Hodossy Miklós Biharból, Zakó István Bács vármegyéből, Klauzál Gábor Csongrádból, és természetesen Deák Ferenc Zala vármegyéből.

Az átlagosan kéthetente megjelenő kiadvány alig egy évet élt meg, 23 szám jelent meg, a 24. már nem készülhetett el. Az első öt szám eredetileg 51 példányban készült, de később ki kellett egészíteni 100 darabra. A megrendelők között volt maga Széchenyi István is, és három példányt rendelt Wesselényi Miklós, aki tovább másoltatta a lapot. Az első lap 1836. július 1-jén látott napvilágot, az utolsó 1837. május 21-én. Az 1836. december 13-i szám már 125, az 1837. február 18-ai 138, az utolsó pedig 160 példányban készült. Először a vármegyei követek beszámolójáról és azok közgyűlési fogadtatásáról szolt, azután a hűtlenségi és felségértési perek állásáról, mint például Wesselényi ügyéről, végül magának a lapnak a problémáiról.

A lappal kapcsolatos gondok szintén alkotmányos jellegűek voltak. József nádor már 1836 májusának végén tiltakozott a lap ellen, s utasította Pest vármegye alispánját, tiltsa el Kossuth Lajost a lap készítésétől. Ennek megfelelően június 2-án az alispán betiltotta a még útjára sem

¹⁵ ZÁVODSZKY, i.m., 198-201.

indult Törvényhatósági Tudósításokat. Kossuth Lajos visszautasította a megkeresést, arra hivatkozva, hogy ez ugyanolyan magánlevél, mint az Országgyűlési Tudósítások volt, és azt is hagyta az udvar működni. A nyomatek kedvéért az ügyet Pest vármegye közgyűlése elé vitte: „*Immár azt akarják, a tollat is kiadjuk a kezünkből, s privilégium tárgyává tesszük az írást.*” Június 15-én a vármegye feliratban tiltakozott a Törvényhatósági Tudósítások ügye miatt. Ilyen körülmények között indult el a lap.

I. Ferenc király halála óta viszont megváltoztak a politikai körülmények. V. Ferdinánd gyengeelméjűsége miatt Metternich kancellár hatalma egyre nagyobb lett, aki változtatott a kormányzati taktikán. 1835-ig az volt az eljárás (és a legkönnyebben a konzervatív nemességet úgy lehetett megnyerni), hogy a királyi udvar a nemesi előjogok, az ősi magyar alkotmány megőrzőjének szerepében tetszelgett, amíg a reformmozgalom tagjait magyarellenes, alkotmányromboló, felforgató anarchista színben tüntette fel. Mostanra viszont a taktika megváltozott. Látván a reformerek sikereit és előretörésüket, a kemény leszámolás, a megfélemlítés, a terror eszközeihez nyúltak. Ebbe pedig Kossuth Lajos eddigi megszokott tevékenysége már nem fért bele, akit 1833 óta megkülönböztetett jelentőséggel kezeltek és figyeltek meg. Bár csupán rémhírnek bizonyult, ekkor a kormányzat azt hitte, hogy Magyarországon az 1830. júniusi francia eseményekhez hasonlatos felkelés készül, amely mögött egy jól szervezett csoport áll, ennek szócsove a Törvényhatósági Tudósítások.¹⁶

Október 2-án a király immár másodízben, most már rendeletben tiltotta meg a Törvényhatósági Tudósítások további megjelentetését. Kossuth Lajos ismét tiltakozott, ugyanazokkal az érvekkel, mint előbb, de folytatta a lap szerkesztését.¹⁷ A Helytartótanács ezért utasította a budai főpostahivalt, hogy az egész országban tiltsa meg a lap kézbesítését. Október 5-én Kossuth tájékoztatta a vármegyéket a kialakult helyzetről, és alternatív postát indított, hogy a lap eljuthasson az előfizetőkhez. Mellette a postahivalt is beperelte, amely per november 13-án kezdődött. A november 15-i Pest vármegyei közgyűlés ismét bátran elítélte a nádort az ügyben. Ezen az ülésen egyébként, amelynek napirendjén a

¹⁶ PAJKOSSY Gábor, *Kossuth és a kormányzati „terrorizmus” politikája 1835-1839*, Századok, 1994, 811.

¹⁷ PAJKOSSY Gábor, „...cserébe nyertem egész későbbi életemet” Kossuth és fogsága, in: Nemzeti és társadalmi átalakulás a XIX. században Magyarországon, Budapest, 1994, 157.

Kossuth-ügy szerepelt, a nádor nem jelent meg, a konzervatív nemések pedig a nádor híján nem mertek, ill. nem kívántak megszólalni.

Pálffy Fidél kancellár már 1837. január 2-án indítványozta az uralkodónak, hogy semmisítse meg Pest vármegye pártoló határozatát, és kiegészítésül megjegyezte, hogy más eszközök alkalmazása is hasznos lenne. V. Ferdinánd január 30-án kelt, nádorhoz intézett leirata már arról intézkedett, hogy Kossuth Lajost le kell tartóztatni, de ennek foganatosításából ki kell hagyni a vármegyét, s katonai segítséget kell igénybe venni, a letartóztatást követően hűtlenségi pert kell indítani Kossuth ellen. A nádor az ügy kényességére való tekintettel ellenezte az eljárást, ezért ezt az uralkodói dekrétumot nem hirdették ki, kerülve ezzel a nyilvánosságot.

Tavasszal ez események felgyorsultak. V. Ferdinánd április 22-én kiadta kéziratát Kossuth letartóztatására. Báró Ignaz Ludwig von Lederer lovassági tábornok, magyarországi főhadparancsnok a foganatosításról szóló parancsot május 4-én délután két órakor kapta kézhez. Kossuth közben április 23-án – orvosi tanácsra – a nyári időszakra kiköltözött Zugligetre az „Isten szeméhez” címzett fogadóba. Május 5-én hajnalban Eötvös József királyi ügyész, a cs. kir. 2. (Sándor) gyalogezred gróf Wilhelm von Zedwitz százados által vezetett 24 fős szakaszával megjelent a fogadóban, és a letartóztatás foganatosítása után Kossuthot a Budai Várba, a mai Táncsics utca 9. szám alatti József laktanyába szállította. A Fürdő utcai lakásban azonnal házkutatást tartottak, iratait lefoglalták. Gróf Cziráky Antal országbíró felségsértési perben gondolkodott, de Beöthy Sándor királyi jogügyigazgató véleménye alapján május 31-én V. Ferdinánd hűtlenségi pert indított. Június 1-jén a Magyar Kancellária jóváhagyta a vádiratot.

A koncepció jellegű per a június 8-án kezdődő és három napig tartó kihallgatással indult, ahol még a védő sem lehetett jelen. A hűtlenség vádjának alapja a Törvényhatósági Tudósításokat betöltő királyi rendelettel szembeni engedetlenség bűncselekménye volt. A per a Királyi Táblán kezdődött, a bírák között ott volt Vay Miklós és Dókus László is, akik Kossuth Lajost nemigen kedvelték, még a Zemplén megyei követutasításos ügy okán. Az elsőfokú ítéletet 1839. február 23-án hirdették ki, államrend ellen elkövetett lázítás bűncselekménye miatt az eddig letöltött 22 hónap mellé még 3 év börtönbüntetést szabtak ki.

Másodfokon a Hétszemélyes Tábla tárgyalta az ügyet – a törvényes határidők betartása nélkül, sietve.¹⁸ Báró Perényi Zsigmond, a későbbi 1848-1849-es felsőtábla elnöke az ítélet enyhítését kérte, de kisebbségben maradt. A március 2-án kelt végítélet négy évre emelte a büntetést.

A posta elleni per sem a megszokott véget szenvedte el. 1838. szeptember 11-én a király a Kancellária javaslatára törölte a pert, és erről Pest vármegyét értesítették. November 18-án a vármegye kérte a Kancelláriát, semmisítse meg az általuk törvénysértőnek minősített döntést. December 21-ei előterjesztésében a Kancellária azt javasolta a királynak, hogy ne válaszoljon a vármegye feliratára, így végül rá két napra a király *ad acta* tette az ügyet.

1839-ben viszont ismét változott a külpolitikai helyzet, a fellángoló keleti kérdés miatt újoncokra volt szüksége az uralkodónak. A visszarendeződés és a rendekkel való kiegyezés tehát az udvar érdekében állott, mégpedig oly módon, hogy ezt presztízavesztés nélkül megtehesse. Ezért provokálták az infámia vádjával perbefogott Ráday Gedeon mandátumának megsemmisítésével az alsótáblát, így a sérelmek erőteljes orvoslásának követelésétől lett hangos az országgyűlés. Teleki László és Dessewffy Aurél a politikai foglyok szabadonbocsátását követelték. Lovassy és Wesselényi elengedése nem ütközött akadályba, de Kossuth szabadonbocsátását Metternich kifejezetten ellenezte. Végül az Államkonferencia elhatározta a felségsértési, hűtlenségi és infámiaperek megszüntetését, a foglyok szabadonbocsátását, hátralévő büntetésük elengedését.

Deák Ferenc javaslatára végül a nádor az országgyűlésben május 1-jén csupán a kegyelem tényét ismertette, indokolás nélkül. Kossuth Lajos börtöncellájának ajtaja május 10-én nyílt meg. A hosszú fogság alatt Kossuth átgondolta eddigi életét, számot adott tevékenységéről, értékelte munkásságát és eredményeit. Maga mögött hagyva az ifjú jogászt, egy gondolkodásban érett államférfi állt nemzete előtt, aki a következő évtized politikai alakításában meghatározó szerepet játszva formálta és meg-

¹⁸ ERDMANN Gyula, *Országgyűlési követutasítások és alkotmányos jogvédelem 1839*, in: Nemzeti és társadalmi átalakulás a XIX. században Magyarországon, Budapest, 1994, 175-180.

határozta honfitársai sorsát a polgári és politikai szabadságjogok megteremtésében és kiterjesztésében.

SIK FERENC

Kossuth „sokféle hiúsága”

1

Engedjék meg, hogy eszmefuttatásomat egy visszautalással kezdjem. Mezey Barna Kossuthtól idézett mondatához kapcsolódnék, amely szerint „vannak olyan emberek, akik a hazájukat önmaguknál jobban szeretik.” Ezek igen tiszteletreméltó emberek, legyenek köztársaságiak vagy monarchisták. Azoknál a köztársaságiaknál azonban, akik hétfőn, szerdán és pénteken köztársaságiak, kedden, csütörtökön pedig monarchisták – már valami bajt vélek sejteni.

A megfogalmazás lényegéről van tehát szó, amit Kossuth mond: vannak olyan emberek, akik a hazájukat önmaguknál jobban szeretik. Ebben van pátosz, ebben – ha úgy tetszik – van hiúság is.

Ezzel elérkezünk ahhoz a furcsa címhez, melyet előadásomnak szántam. Nem szűkíteném Kossuth kritikájára ezt a „sokféle hiúságot”, ugyanis legalább hét vonulatot szeretnék kiemelni. Az itt jelenlevők előtt ismertetes, hogy többé-kevésbé folyamatosan (olykor lazábban) hosszú évek óta foglalkozom Kossuth Pesti Hírlapban megjelent cikkeivel, irataival és beszédeivel. Hosszú ideje foglalkoztat és feszít az a probléma, hogy mi csoda egyéniség rejtőzik annak az embernek a bőrében, aki úgy hiú, ahogyan Kossuth.

2

Azt mondja valahol (Wesselényivel értekezik a Lovassy-per problematikus napjaiban): „*Nem vonulhatunk vissza most a falusi magány csöndjébe, nem hagyhatjuk itt a politika küzdőterét: szükség van ránk.*” Mintegy becstelenségnek érzi, ha elfogadná Wesselényi nagylelkű ajánlatát, aki azt mondja, hogy eltartja őt, költözzön hozzá, felejtsek el az egész politikai cirkuszt, majd megélnék ők a Wesselényi-birtokon. A hiúság mondatja ezt. Az a hiúság, ami lehet, hogy nem pontos kifejezés, biztos, hogy nem tökéletes